

11.2 Účastníci právních vztahů zaměstnanosti

Účastníky pracovněprávních vztahů se v souladu s obecnou teorií práva rozumí subjekty, které jsou nositelé práv a povinností stanovených právními předpisy. Podle ustanovení § 3 zákona o zaměstnanosti jimi jsou

- stát (Česká republika), za který vystupují příslušné správní úřady,
- fyzická osoba, která je způsobilá být zaměstnancem,
- zaměstnavatelé,
- další subjekty (fyzické a právnické osoby), které vykonávají činnosti podle citovaného zákona.

11.2.1 Stát

Státní politika zaměstnanosti je politikou státu, kterou vytyčuje v oblasti zajištění trhu práce a zajištění plné zaměstnanosti ve smyslu definovaném výše. K naplňování své politiky zaměstnanosti a provádění státní správy na úseku zaměstnanosti určuje své správní úřady, a to Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen také „ministerstvo“) a Úřad práce.

Ministerstvo práce a sociálních věcí je ústředním orgánem státní správy pro oblast zaměstnanosti a přísluší mu řídit a kontrolovat výkon státní správy a dodržování zákonnosti na tomto úseku. Podrobné vymezení jeho působnosti je uvedeno v ustanovení § 6 zákona o zaměstnanosti.

Úřad práce

Úřad práce byl zřízen zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o Úřadu práce“). Podle ustanovení § 4 byly Úřadu práce stanoveny následující činnosti

- zaměstnanost,
- ochrana zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele,
- státní sociální podpora,
- peněžité dávky poskytované ze sociální pomoci,
- inspekce poskytování sociálních služeb.

V souvislosti se zkoumáním právních vztahů na úseku zaměstnanosti nás bude zajímat pouze kompetence vymezená na prvním místě. Ochrana

zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele je důležitým nástrojem, jehož pomocí plní pracovní právo svoji ochrannou funkci a bližší podrobnosti k využívání tohoto nástroje jsou rozebrány v souvislosti s odměňováním. Poslední tři oblasti, v nichž působí Úřad práce, jsou předmětem zájmu práva sociálního zabezpečení.

Úřad práce je správním úřadem s celostátní působností se sídlem v Praze, je řízen Ministerstvem práce a sociálních věcí, které je jeho nadřízeným správním úřadem. Úřad práce se skládá z

- generálního ředitelství, v jeho čele je generální ředitel, který řídí celý Úřad práce a
- krajských poboček a pobočky pro hlavní město Prahu v čele s ředitelem (dále jen „krajské pobočky“), jejich obvod působnosti se shoduje s územím krajů,
- kontaktních pracovišť, která jsou součástí krajských poboček; kontaktními pracovišti se staly původní úřady práce, zřízené podle zákona o zaměstnanosti.

Úřad práce je základním článkem státní politiky zaměstnanosti, je správním úřadem, jemuž přísluší provádění této státní politiky. Podrobné vymezení působnosti úřadu práce je upraveno v ustanovení § 7 – 8a zákona o zaměstnanosti.

Základní úkoly Úřadu práce – generálního ředitelství jsou stanoveny v ustanovení § 8 zákona o zaměstnanosti zejména takto

- zajišťuje podklady ke zpracování koncepcí a programů státní politiky zaměstnanosti a k řešení stěžejních otázek na trhu práce a stanoviska k opatřením ovlivňujícím státní politiku zaměstnanosti, soustavně sleduje a vyhodnocuje celkovou situaci na trhu práce a přijímá opatření na ovlivnění poptávky a nabídky práce,
- spolupracuje se správními úřady, územními samosprávnými celky, orgány sociálního zabezpečení a sociální pomoci a dalšími subjekty při tvorbě a realizaci opatření souvisejících s rozvojem trhu práce a se zaměstnaností,
- přijímá opatření na podporu a dosažení rovného zacházení s muži a ženami, osobami bez ohledu na jejich národnost, rasový nebo etnický původ, osobami se zdravotním postižením a s dalšími skupinami osob, které mají ztížené postavení na trhu práce, pokud jde

o přístup k zaměstnání, rekvalifikaci, přípravě k práci a specializovaným rekvalifikačním kurzům, a přijímá opatření pro zaměstnávání těchto osob,

- spolupracuje s ministerstvem na rozvíjení mezinárodních vztahů a mezinárodní spolupráci v oblasti zaměstnanosti a lidských zdrojů na úseku trhu práce, včetně spolupráce s Evropskou unií,
- spolupracuje se zahraničními institucemi při plnění závazků v oblasti zaměstnanosti vyplývajících z právních předpisů Evropské unie nebo z mezinárodních smluv a koordinuje činnosti v rámci systému Evropských služeb zaměstnanosti,
- zajišťuje poskytování hmotné podpory na vytváření nových pracovních míst a hmotnou podporu rekvalifikace nebo školení nových zaměstnanců v rámci investičních pobídek a zabezpečuje další související programy schválené vládou,
- uděluje a odnímá povolení právníkům nebo fyzickým osobám ke zprostředkování zaměstnání a vede evidenci agentur práce; údaje z této evidence předává do centrální evidence vedené ministerstvem,
- vykonává kontrolní činnost v rozsahu stanoveném tímto zákonem a zákonem o volném pohybu služeb, včetně ukládání pokut,
- zřizuje školicí a rekvalifikační střediska a pro osoby se zdravotním postižením pracovně rehabilitační střediska,
- plní také informační povinnost ve vztahu k Ministerstvu vnitra v souvislosti s vydáváním povolení ke zprostředkování zaměstnání.

Krajským pobočkám pak přísluší konkrétní vykonávání státní politiky zaměstnanosti. Jejich úkoly jsou upraveny v ustanovení § 8a zákona o zaměstnanosti a patří mezi ně zejména

- zpracování koncepce vývoje zaměstnanosti v příslušném obvodu, statistiky, rozborů a výhledy, soustavné sledování a vyhodnocování situace na trhu práce a přijímání opatření na ovlivnění poptávky a nabídky práce,
- opatření na podporu a dosažení rovného zacházení s muži a ženami, osobami bez ohledu na jejich národnost, rasový nebo etnický původ, osobami se zdravotním postižením a s dalšími skupinami osob, které mají ztížené postavení na trhu práce, pokud jde o přístup k zaměstnání, rekvalifikaci, přípravě k práci a specializovaným rekvalifikačním kurzům, a opatření pro zaměstnávání těchto osob,

- zprostředkování zaměstnání uchazečům o zaměstnání a zájemcům o zaměstnání a další služby v oblasti zaměstnanosti podle tohoto zákona,
- poradenské, informační a další služby v oblasti zaměstnanosti a pracovněprávních vztahů,
- uplatňování nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti podle tohoto zákona, příspěvky z prostředků na aktivní politiku zaměstnanosti a vyplácení podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci,
- zajišťování zaměstnavatelům zaměstnávajícím více než 50 % zaměstnanců, kteří jsou osobami se zdravotním postižením, příspěvek na podporu zaměstnávání osob se zdravotním postižením,
- povolování výkonu umělecké, kulturní, sportovní nebo reklamní činnosti dítěte,
- vedení evidence volných pracovních míst, evidence zájemců o zaměstnání, evidence uchazečů o zaměstnání, evidence osob se zdravotním postižením, evidence cizinců a dále evidence povolení k výkonu umělecké, kulturní, sportovní nebo reklamní činnosti dětí a evidenci fyzických a právnických osob, kterým byla pravomocně uložena pokuta za umožnění výkonu nelegální práce podle § 5 písm. e) bodu 3;
- kontrolní činnost v rozsahu stanoveném tímto zákonem a zákonem o volném pohybu služeb, včetně ukládání pokut,
- zabezpečení činnosti Evropských služeb zaměstnanosti.

11.2.2 Fyzická osoba

Fyzickou osobou, která je způsobilá být zaměstnancem a je oprávněným subjektem v právních vztazích zaměstnanosti, je osoba, která má pracovněprávní subjektivitu. Pro posouzení, zda je fyzická osoba nositelem pracovněprávní subjektivity, je nutno vzhledem k tomu, že zákon o zaměstnanosti nemá vlastní ustanovení, která by tuto otázku upravovala, postupovat analogicky podle ustanovení § 6 zákoníku práce a § 35 odst. 1 občanského zákoníku. Z uvedeného vyplývá, že jako oprávněný subjekt může fyzická osoba v právních vztazích zaměstnanosti vystupovat tehdy, jestliže dovršila 15 let věku a ukončila povinnou školní docházku. Jako subjekt nemůže vystupovat osoba, která sice dosáhla 15 let věku, ale neukončila povinnou školní docházku, protože podle ustanovení § 34 občanského zákoníku je závislá

práce nezletilých fyzických osob mladších než 15 let, ale i nezletilých fyzických osob starších 15 let do skončení povinné školní docházky zakázána a taková osoba se tudíž ani nemůže ucházet o zprostředkování zaměstnání.

K tomu, aby fyzická osoba mohla vystupovat jako oprávněný subjekt v těchto právních vztazích, musí mít zákonem o zaměstnanosti předepsané postavení

- státní občan České republiky nebo
- státní příslušník jiného členského státu Evropské unie nebo
- rodinný příslušník občana jiného členského státu Evropské unie nebo
- rodinný příslušník občana České republiky, který sám není státním příslušníkem České republiky ani jiného členského státu Evropské unie nebo
- cizinec při splnění podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti.

Uvedená fyzická osoba může v právních vztazích zaměstnanosti vystupovat jako uchazeč o zaměstnání, zájemce o zaměstnání nebo účastník rekvalifikace.

Uchazečem o zaměstnání je fyzická osoba, která osobně požádá o zprostředkování zaměstnání a při splnění stanovených podmínek je Úřadem práce zařazena do evidence uchazečů o zaměstnání. Žádost o zprostředkování zaměstnání musí podat u krajské pobočky Úřadu práce, v jejímž obvodu má své bydliště. Hlavním znakem, který charakterizuje postavení uchazeče o zaměstnání, je skutečnost, že není v žádném právním vztahu, v němž by mohl získávat prostředky pro svou obživu ve stanoveném rozsahu, ani se nenachází v jiném, zákonem definovaném, postavení (ustanovení § 24 a 25 zákona o zaměstnanosti).

Zájemcem o zaměstnání (§ 22 zákona o zaměstnanosti) se potom rozumí fyzická osoba, která má zájem o zprostředkování zaměstnání a obrátí se na kteroukoliv krajskou pobočku, aby ji zapsala do seznamu zájemců o zaměstnání. Hlavní rozlišení od uchazeče o zaměstnání pak spočívá zejména v tom, že zájemce může být v pracovněprávním vztahu, případně jiném právním vztahu, v jehož rámci získává prostředky ke krytí svých potřeb.